

Asia: VN/27419/2020

Luonnon virkistyskäytön strategia

Yleinen lausunto

Voitte tässä lausua yleisesti luonnon virkistyskäytön strategiasta

Suomen luontoyrittäjyysverkosto ry:n ja Maaseutupolitiikan neuvoston TUUMA-verkoston mielestä luonnon virkistyskäytön strategian laatiminen on erittäin tarpeellista. Luonnolla ja sen virkistyskäytöllä on keskeinen ja monipuolinen merkitys ihmisten ja yhteiskunnan hyvinvoinnille. Strategia tunnistaakin näitä hyötyjä ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin varsin hyvin. Jokamiehenoikeudet tulisi sen sijaan kuvata strategiassa selkeämmin ja painokkaammin, ne ovat luonnon virkistyskäytön keskeinen perusta ja laaja-alaisuuden mahdollistaja. Lisäksi niiden hyväksyttävyyden on laajaa, ja ongelmia on vähän suhteutettuna käytön määrään.

Strategialuonnos on laadittu liikaa ministeriönäkökulmasta. Strategian kohderyhmien tulisi tulla paremmin esiin ja olla laaja-alaisia. Erityisesti kuntien, maakuntien, järjestöjen ja yrityskentän roolien ja merkityksen tulisi tulla vahvemmin esille. Kunnat ja maakunnat mahdollistavat ja edistävät luonnon virkistyskäyttöä muun muassa kaavoituksen, ohjelmityön, rahoituksen ja luontorakentamisen keinoin. Toteutuksessa on usein keskeistä yhteistyö järjestöjen ja yritysten kanssa.

Järjestöjen ja yritysten toiminnalla ja palveluilla on keskeinen ja kustannustehokas merkitys luonnossa virkistymisen ja harrastamisen innostamisessa, monipuolistamisessa ja myös monen ihmisen osalta mahdollistamisessa. Palveluilla lisätään luonnon saavutettavuuden tasa-arvoisuutta erityisesti niitten ihmisten osalta, jotka ovat iän tai fyysisen ja psyykkisen kunnon suhteen toimintarajoitteisia. Suomessa on yhä monipuolisempia ammatti- ja yrittäjäkuntia, jotka opettavat ja auttavat erilaisia ihmisiä luonnon ymmärtämisessä ja siitä nauttimisesta sekä tarvittaessa auttavat luonnon äärelle.

Strategian kattavuuden ja toimeenpanon näkökulmasta yhteydet aluetasolle, järjestöihin ja yrityskenttään tulisi kuvata vahvemmin sekä taustaosuudessa että toimenpiteissä.

Luonnossa ollaan, liikutaan ja harrastetaan monin erilaisin tavoin ja tavoittein. Luonnon virkistyskäytön muodot ja toimintaympäristöt ovat edelleen monipuolistumassa ja muuttumassa. Strategian tiivistelmässä monipuolisuus on mainittu, mutta itse strategiassa tämä näkökulma ei tule riittävästi esille. Virkistyskäyttö kuvataan strategiassa monessa kohtaa varsin kapeasti luonnossa liikkumisena tai oleskeluna, puitteet reitteinä ja taukopaikkoina.

Luonnon kestävän käytön näkökulma osana virkistyskäyttöä tulisi nostaa esille. Luonnoksessa korostetaan suojelun näkökulmaa. Aineettomien hyötyjen lisäksi luonto tarjoaa virkistyskäyttäjille myös marjoja, sieniä, villiyrttejä, riistaa ja kaloja. Näillä on terveyshyötyjen lisäksi myös taloudellinen merkitys sekä yksilötasolla kuin yhteiskunnallisestikin. Lisäksi luonnon hyvinvointihyötyihin perustuvat menetelmät ja palvelut olisi syytä ottaa huomioon ja käyttöön entistä laajemmin niin ennaltaehkäisevässä toiminnassa kuin sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tätä merkittävää luonnon tarjoamaa resurssia ja vaikuttavuutta ei ole vielä osattu riittävästi hyödyntää.

Strategialuonnos korostaa valtion maiden ja esimerkiksi kansallispuistojen merkitystä. Kuitenkin suuri osa luonnon virkistyskäytöstä tapahtuu muualla kuten taajamien lähiympäristöissä mutta myös luonnossa yksityismailla. Virkistyskäytön monipuolistuminen korostaa erilaisten maiden ja maanomistusten merkitystä, tähän tarvittaisiin lisää toimintamalleja. Myös vesialueiden merkitys tulisi nostaa strategiassa painokkaammin esille, sekä ratsastus virkistyskäytön muotona. Kehittämistoimien ja rahoitusten tulisi kohdentua erilaisille alueille tarjoten ihmisille tasapuolisesti hyvät mahdollisuudet luonnon virkistyskäyttöön. Panostuksilla on suuri merkitys myös alueiden elinvoimaisuuden näkökulmasta. Luonnon virkistyskäyttöön pohjautuen alueille syntyy työtä ja yrittäjyyttä muun muassa erilaisten ohjelma- ja hyvinvointipalvelujen muodossa. Tukemalla luontoon ja luontoharrastuksiin pohjautuvan palveluliiketoiminnan kehittymistä edistetään myös luonnon virkistyskäyttöä.

Strategiassa tulisi avata enemmän hyvin yleisellä tasolla ilmaistuja toimenpiteitä sekä toimeenpanon organisointia. Strategian toimeenpanossa tulisi ottaa huomioon ja osallistaa luonnon virkistyskäytön moninainen toimijakenttä. Koordinaatioelimen kokoonpanoon ja toimenpiteiden konkretisointiin tulee ottaa mukaan aluetason, järjestöjen ja yritysten edustajat.

Strategian tekstin tulisi olla ilmaisuiltaan nykyistä selkeämpää ja luettavampaa.

Johdanto

Voitte tässä lausua luvusta 1: Johdanto (1.1 Hallinnollinen tausta ja työn käynnistäminen, 1.2 Strategian tavoitteet)

Johdantotekstissä voisi tuoda esille lisääntyneen tutkimustiedon luonnon terveys- ja hyvinvointivaikutuksista. Tutkimustieto korostaa luonnon virkistyskäytön merkitystä. Tutkimustulosten perusteella on kehitettävissä ja otettavissa käyttöön erilaisia menetelmiä niin sairauksien ennaltaehkäisyyn kuin sosiaali- ja terveyspalveluihin. Muutoinkin virkistyskäytön kytkentää matkailu- ja hyvinvointipalveluihin ja -yrittäjyyteen työllisyysvaikutuksineen voisi nostaa vahvemmin esille.

Kappale, jossa käsitellään teknis-taloudellista murrosta ja kilpailukykyä, on vaikeaselkoinen. Tältä osin tekstin ajatukset vaativat avaamista kokonaisuuteen asettumiseksi. Luonto virkistyskäyttömahdollisuuksineen on sinällään monilla alueilla merkittävä vetovoimatekijä.

Johdannon loppupuolella luonnon virkistyskäyttöä tarkastellaan lähinnä liikkumisen näkökulmasta. Luontoharrastusten, niiden yhteisöllisyyden sekä luonnosta saatujen hyötyjen, elämysten ja virkistyskäytön merkityksiä voisi tuoda myös esille osana ihmisten elämänlaatua.

Luonnon virkistyskäytön nykytila

Voitte tässä lausua luvusta 2: Luonnon virkistyskäytön nykytila (2.1 Käsitteet, 2.1 Seurantatietoa luonnon virkistyskäytöstä, 2.3 Luonnon virkistyskäytön mahdollisuudet Suomessa, 2.4 Luonnon virkistyskäytön resursointi, 2.5 Toimijoiden roolit, 2.6 Lainsäädäntö, 2.7. Luonnon virkistyskäyttöä koskevat muut strategiat ja toimet)

Toimijoiden esittelyssä (luku 2.5) voisi ministeriöiden ja virastojen osalta kuvata yleistiedon lisäksi tarkemmin, miten nämä tunnistavat ja edistävät luonnon virkistyskäyttöä. Myös yrityksillä on roolia muun muassa harrastusten tarjoamisessa, luontosuhteen vahvistamisessa ja retkeilyneuvonnassa. Lisäksi viimeisen kymmen vuoden aikana Suomeen on perustettu lukuisia luontoavusteisia hyvinvointipalveluja tarjoavia yrityksiä. Green Care Finland ry:n jäsenenä on yli 300 alan palveluja tarjoavaa yritystä. Maaseudulla erilaiset järjestöt kuten kyläyhdistykset käyttävät esimerkiksi Leader-rahoitusta toteuttaen luonnon virkistyskäyttöä lisääviä ympäristöjä. Esimerkiksi Keski-Pohjanmaalla Leader Pirityiset toteutti Virkku-teemahankkeen vuonna 2020. Sen avulla yhdistykset pystyivät toteuttamaan budjetiltaan pienimuotoisia reittien ja kohteiden kunnostus- ja parannustöitä. <https://pirityiset.fi/virkku-teemahanke/>. Järjestökentästä löytyy myös toimijoita, jotka tarjoavat luontoon tukeutuvia hyvinvointipalveluja.

Luonnon virkistyskäyttöä koskevien strategioiden ja ohjelmien (luku 2.7) osalta voisi esittää selvemmin, mitä kytkentöjä ja toimia niillä on virkistyskäytön edistämiseen. Maaseutupoliittisen kokonaisohjelman toimenpiteillä edistetään muun muassa yrittäjyyden mahdollisuuksia tukemalla luontoon ja luontoharrastuksiin pohjautuvan palveluliiketoiminnan kehittymistä. Lisäksi edistetään luonto- ja eläinavusteisten menetelmien laajempaa käyttöönottoa niin hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä kuin sosiaali- ja terveyspalveluissa.

Hyödyt

Voitte tässä lausua luvusta 3: Hyödyt (3.1 Terveys ja hyvinvointi, 3.2 Talous ja työelämä, 3.3. Kansalaisuus, kulttuuri ja yhteisöllisyys, 3.4 Ympäristön tila ja virkistyskäytön kestävyys)

Virkistyskäytön hyötyjä strategialuonnoksessa on tarkasteltu varsin monipuolisesti. Erityisesti luonnon hyvinvointihyötyjä on tärkeää nostaa esille painokkaasti. Matkailun lisäksi kehittyvillä hyvinvointipalveluilla on myös kasvavia talous- ja työllisyysvaikutuksia.

Luonnon hyvinvointia lisäävät vaikutukset syntyvät muun muassa luonnon elvyttävyyden, osallisuuden ja kokemuksellisuuden avulla. Erilaiset luontotyytit ja -elementit rikastuttavat luontolähtöisiä hyvinvointia tukevia harjoitteita. Luonnon vaikuttavuudesta hyvinvointiin on koottu tutkimuslähteitä Green Care Finland ry:n nettisivuille:

<https://www.gcf Finland.fi/aineistot/vaikutavuus/>

Aineistoa luonnosta kuntoutusympäristönä on koottu puolestaan sivulle:

<https://www.gcf Finland.fi/aineistot/luonto-kuntoutusymparistona/>

Merkittävä talousvaikutus sekä yksilöiden että yhteiskunnan näkökulmasta on se, että luonnossa virkistäytymisen ohella metsistä kerätään kotitarvekäyttöön terveellisiä marjoja ja sieniä kymmenien miljoonien eurojen arvosta.

Tulevaisuuden näkymät

Voitte tässä lausua luvusta 4: Tulevaisuuden näkymät

Kuten strategiaa valmistelleessa työpajassa oli todettu, merkittävän jo näköpiirissä olevan mahdollisuuden tarjoavat luonnon terveys- ja hyvinvointivaikutukset, sillä niitä voidaan hyödyntää omaehtoisen luonnossa virkistäytymisen lisäksi palvelutarjontana niin ennaltaehkäisevässä toiminnassa kuin sosiaali- ja terveyspalveluissa. Tätä luonnon tarjoamaa resurssia ei ole vielä osattu riittävästi hyödyntää.

Strategiassa on varsin hyvin tunnistettu luonnon virkistyskäyttöön vaikuttavia kehityskulkuja. Sekä ikääntyminen että kaupungistuminen lisäävät ohjattujen luontopalveluiden merkitystä. Myös esteettömyyteen on kiinnitettävä yhä enemmän huomiota. Esteettömyydellä voidaan osaltaan myös vaikuttaa myönteisesti eriarvoistumiskehitykseen.

Liian vähän tarkasteltuja näkökulmia strategiassa ovat, lisääntyvätkö maaseudun ja tiheästi asuttujen alueiden erot ja miten mahdollista eriarvoistumista voidaan välttää. Viimeistään strategiaa toimeenpantaessa tulisi ottaa huomioon suunniteltujen toimenpiteiden ulottuvuus ja vaikutukset erilaisille alueille.

Kehittämistoimien ja rahoituksien tulisi kohdentua osuvasti erilaisille alueille tarjoten ihmisille tasapuolisesti hyvät mahdollisuudet luonnon virkistyskäyttöön. Kunnilla on erilaisten väestörakenteiden ja taloustilanteiden takia hyvin vaihtelevat mahdollisuudet virkistyskäytön kehittämiseen. Panostuksilla on kuitenkin suuri merkitys myös alueiden elinvoimaisuuden näkökulmasta. Luonnon virkistyskäyttöön pohjautuen alueille syntyy työtä ja yrittäjyyttä muun muassa erilaisten ohjelma- ja hyvinvointipalvelujen muodossa. Luonnon tarjoamalla vetovoimalla on merkitystä myös monipaikkaisen työn muotoutumiseen eri alueilla.

Ulkomaalaistaustaisten osalta strategiassa on varsin suppeasti tarkasteltu muun muassa väestöosuuden kasvun vaikutuksia luonnon virkistyskäyttöön. Miten kuvatuilla kotoutumistoimilla ulkomailta ja vieraista kulttuureista tulleet asemoituvat luvussa 3.3 kuvatun yhteisöllisyyden suhteen?

Tavoitteet ja toimintalinjaukset vuoteen 2030 mennessä

Voitte tässä lausua luvusta 5: Tavoitteet ja toimintalinjaukset vuoteen 2030 mennessä (5.1 Missio, 5.2 Visio, 5.3. Strategiset tavoitteet, 5.4 Toimintalinjaukset)

Sekä missio että visio ovat pitkäkököjä, niitä voisi napakoittaa. ”Kansanterveydessä on havaittavissa positiivisia muutoksia” kuulostaa varsin marginaaliselta kehitykseltä. Ilmaisui ”olla luonnossa” on turhan suppea virkistyskäytön moninaisuuteen ja hyötyihin nähden.

Lähiluonnon saavutettavuuden osalta tavoite yhdenvertaisuudesta on todellisuudessa varsin mahdotonta saada toteutumaan. Sitä kohti on mahdollista pyrkiä esimerkiksi turvaamalla nykyistä lähiluontoa ja parantamalla sen tavoitettavuutta eri keinoin kuten esteettömyyttä ja joukkoliikennenyhteyksiä edistämällä.

Tavoite ”Kansanterveyden edistäminen” voitaisiin esittää laaja-alaisemmin terveyden ja hyvinvoinnin edistämisenä. Kansanterveyden lisäksi tähän sisältyisi yksilön näkökulma. Tavoitteeseen tulisi sisältyä muutakin kuin liikkuminen ja oleminen luonnossa. Terveyttä ja hyvinvointia voidaan edistää laaja-alaisesti erilaisilla omaehtoisilla luonnon virkistyskäytön muodoilla sekä luontoavusteisiin menetelmiin pohjautuvilla palveluilla.

Tavoite ”Luonnon kestävyys vaaliminen virkistyskäytössä” on ilmaistu strategian pääaiheeseen nähden nurinkurisesti. Parempi oli kääntää asetelma toisinpäin, eli esimerkiksi ”virkistyskäyttöä edistetään vastuullisesti / luontoa kunnioittaen ja monimuotoisuudesta huolehtien”.

Tavoite ”Voimavarojen ja yhteistyön varmistaminen” on ilmaistu ja kuvattu varsin epäselvästi.

Tavoitteessa ”Luonnon virkistyskäytön monimuotoisuus” sanan monimuotoisuus voisi korvata sanalla monipuolisuus. Sisällöllisesti erilaisten luonnon virkistyskäyttömuotojen yhteensovittamisen lisäksi voisi harkita tähän yhteensovittamista myös muiden luonnon käyttömuotojen suhteen.

Toimintalinjausten osalta tarvitaan tarkennuksia ja täydennyksiä laajassa vuoropuhelussa strategiaan liittyvien toimijoiden ja alueiden kanssa. Tavoitteisiin ja toimintalinjauksiin tarvitaan myös yritystoiminnan näkökulmia. Esimerkiksi luonnon virkistyskäytön kytkeminen sosiaali- ja terveyspalveluihin edellyttää myös yritys- ja järjestökentän kytkentöjä ministeriön ja kuntien lisäksi. Toteutuksessa tarvitaan myös ammattilaisten täydennyskoulutusta.

Virkistyskäytön palvelujen parantaminen kuvataan toimintalinjauksessa varsin kapeasti reittien ja taukopaikkojen kehittämisenä, tähän sisältyy paljon muutakin moninaisiin virkistyskäytön muotoihin liittyvää.

Toimeenpano ja seuranta

Voitte tässä lausua luvusta 6: Toimeenpano ja seuranta (6.1 Jatkotyö ja strategian päivittäminen, 6.2 Seuranta, mittarit ja indikaattorit, 6.3 Viestintä)

Luonnon virkistyskäytön koordinaatioelimen kokoonpanossa on tarpeen huomioida myös alueiden, järjestöjen ja alaan liittyvien yritysjärjestöjen edustus. Koordinaatioelimen toimintatapaa tulisi kuvata strategiassa tarkemmin.

Strategian toimeenpanoon tarvitaan toimenpiteitä, mittareita ja indikaattoreita tarkentava toimenpideohjelma. Sen valmistelu tulee tehdä laajapohjaisesti alueita ja toimijoita osallistaen. Suomen luontoyrittäjyysverkosto ry osallistuu mielellään tähän jatkotyöhön.

Rutanen Juha
Suomen luontoyrittäjyysverkosto ry - Tämä on Suomen
luontoyrittäjyysverkosto ry:n ja MANEn TUUMA-verkoston yhteinen
lausunto